

*Богдановська Л. П.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито особливості викладання курсу всесвітньої історії при застосуванні засобів інформаційно-комунікаційних технологій та визначена роль використання мультимедійних технологій під час навчально-виховного процесу.

Ключові слова: Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), мультимедійні технології, комп'ютерні технології.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті визначає пріоритетними шляхами розвитку освіти формування високого рівня інформаційної культури кожного члена суспільства, держави, впровадження сучасних інформаційних технологій у практику навчально-виховного процесу. Тому вкрай важливим і своєчасним стало прийняття урядом державної програми “Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці” на 2006-2010 роки, яку було розроблено Міносвіти і науки України на виконання указу президента України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” [1, с. 4-6], а також Концепцією інформатизації освіти [2, с. 3-10].

Докорінні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, в тому числі в освіті, вимагають глибокої перебудови педагогічної науки відповідно до нових реалій сучасного життя. За умов переходу України до сучасного інформаційного суспільства все більш актуальним стає питання інтеграції інноваційних методик навчання, насамперед пріоритетне завдання навчання і виховання у процесі реалізації Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті полягає не лише у формуванні в учнів певних знань, загальнонавчальних умінь та навичок, а й у забезпеченні подальшого становлення особистості дитини, розвитку її розумових здібностей, і в першу чергу – навчанні дітей творчо і самостійно мислити, що відповідає вимогам Державного стандарту загальної середньої освіти.

Закордонний та вітчизняний досвід (Н. В. Апатова, А. П. Єршова, А. Ю. Кравцова, О. О. Кузнєцов, О. І. Пометун, І. В. Роберт) засвідчує, що інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) доцільно застосовувати при вивченні всіх предметів. При цьому засоби ІКТ постають як нові інтерактивні засоби навчання, які мають цілий ряд дидактичних особливостей, що дають змогу якісно змінити методи, форми і зміст навчання. Систему підготовки вчителя до використання інформаційної технології в навчальному процесі запропонував і обґрунтував М. І. Жалдак. Американському вченому С. Пейперту належить ідея “комп'ютерних навчальних середовищ”, на якій базується більшість сучасних комп'ютерних програм. Ним досліджено можливості комп'ютера як засобу для розвитку розумової діяльності школярів [3, с. 164-165]. Багаторічні психолого-педагогічні експерименти В. В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, А. В. Занкова, Ю. І. Машбіц показали, що учні здатні засвоювати значно складніший матеріал за більш короткий термін, ніж вважалося до останнього часу. Використання ІКТ допомагає учневі водночас розглядати об'єкт у кількох аспектах. Аналіз і синтез, абстракція і узагальнення виступають у наочно-діяльнісному і словесно-логічному плані та їх різноманітних співвідношеннях. Завдяки цій властивості ІКТ дають змогу не тільки стежити за перебігом мислення учня, а й формувати його розумові операції. Тому на сучасному етапі інформатизація освіти розглядається як система взаємопов'язаних організаційних, соціально-економічних та навчально-методичних процесів,

спрямованих на задоволення освітніх, інформаційних та телекомунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу. Саме тому інформатизація освіти як невід'ємна складова загальної інформатизації суспільства має вирішити завдання підготовки нового покоління до його продуктивної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Запровадження в навчальний процес сучасних інформаційних, зокрема, комп'ютерно-орієнтованих, телекомунікаційних та мультимедійних технологій, відкриває нові шляхи й надає широкі можливості для подальшої диференціації загального навчання, всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно-орієнтованих комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності запитам сьогодення. Отже, однією з складових соціального замовлення повинна бути природна потреба безперервного здобуття знань, що є закономірним процесом розвитку суспільства [4, с. 3-12].

Основною метою використання інформаційних комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі є розвиток мислення і творчих здібностей учня.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) – це сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі та подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами [5, с. 14-16]. Переробка інформації за допомогою комп'ютерів і вироблення нових знань, співвіднесених із метою користувачів – функціональне призначення ІТК яке може стати практично ідеальним засобом навчання і підвищенням пізнавальної активності школярів на уроках. По-перше, комп'ютер значно розширив можливості подання навчальної інформації. Можливість застосування кольору, графіки, мультиплікації, звуку, можливість моделювання і прогнозування дозволяє відтворювати реальну обстановку діяльності. За своїми образотворчими можливостями комп'ютер перевершує кіно і телебачення. По-друге, комп'ютер дозволяє підвищити мотивацію навчання. Індивідуалізація навчання, можливість на тому чи іншому рівні участі довести вирішення поставленого завдання до кінця, варіативність рішень, надання можливості учням виявити оригінальність, поставивши цікаве завдання, задавати різні запитання і пропонувати будь-які рішення – усе це сприяє формуванню позитивного ставлення до навчання. По-третє, комп'ютер активно “втягує” учнів у навчальний процес. Він дозволяє суттєво змінити способи управління навчальною діяльністю, наприклад, занурюючи учнів у певну ігрову ситуацію або історичну епоху, зробивши його учасником подій. По-четверте, набагато розширюється асортимент застосовуваних навчальних завдань. Комп'ютери дозволяють успішно використовувати у навчанні завдання на моделювання різних ситуацій, на пошук і усунення деяких проблем, коли є велике число варіативних способів вирішення. По-п'яте, комп'ютер сприяє формуванню в учнів умінь рефлексії своєї діяльності. Він дозволяє їм наочно побачити результат своїх дій [6, с. 199-200].

Широка комп'ютеризація навчальних закладів, запровадження в навчальний процес новітніх технічних засобів навчання, зокрема SMART-дощок (в 1991 року компанія SMART Technologies Inc. випустила першу електронну інтерактивну дошку) значно розширили можливості вчителя, гранично оптимізувавши його фахову діяльність. Інтерактивна дошка SMART являє собою сенсорний екран, приєднаний до комп'ютера, зображення з якого передає на дошку проектор. Досить доторкнутися до поверхні дошки, щоб почати роботу на комп'ютері. Спеціальне програмне забезпечення для інтерактивних дощок дозволяє працювати з текстами й об'єктами, аудіо– і відеоматеріалами, Інтернет-ресурсами, робити записи від руки прямо поверх відкритих документів і зберігати інформацію. Дошка SMART Board надає унікальні можливості для роботи й творчості й легка в керуванні.

Процес інформатизації суспільства безперечно зумовлює процес інформатизації освіти:

відбувається забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки та використання сучасних нових інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання і виховання. Змінюються завдання освітньої галузі в інформаційному просторі, класичні методи конкурують з інноваційними, набуває актуальності технологічний підхід у навчанні. Серед педагогічних технологій (формування творчого учня, дослідницька, проектна тощо) інформаційні технології, до складу яких входять комп'ютерні (зокрема, мультимедійні), посідають особливе місце в сучасній системі освіти.

Мультимедійні технології – сукупність методів, прийомів і програмно-педагогічних засобів для реалізації навчально-виховної мети предмета, розв'язання окремих дидактичних та виховних завдань. Це така модель навчання, в якій запланований результат передбачає реалізацію визначеної мети навчально-методичного комплексу з використанням аудіовізуальних засобів та програмного забезпечення. Якщо кілька років тому на теренах української шкільної освіти мультимедійні технології вважали інноваційними і сприймали як віяння моди, то сьогодні їх широко впроваджують у навчальний процес багатьох освітніх закладів, вони забезпечують учнів і викладачів принципово новими можливостями роботи з довідниковою інформацією. Мультимедійні технології, як і будь-яка педагогічна технологія, мають відповідати основним критеріям технологічності: системності, керованості, ефективності та відтворюваності. Завдяки мультимедіа навіть сухий теоретичний матеріал перетворюється на живу картинку, а абстрактні поняття – на конкретні явища, видатні постаті – на живих особистостей, історичні події – на реальну минувшину. Також мультимедіа є ефективним засобом пізнавальної діяльності учнів та виступає як один з ефективних засобів підвищення мотивації навчальної діяльності, підвищує інтерес до предмета та сприяє поглибленню розуміння навчального матеріалу, розвитку пізнавальної активності та самостійності школярів, розвитку творчих здібностей учнів.

Введення комп'ютера у навчальний процес значно розширює можливості подання навчальної інформації, дозволяє зробити її більш насиченою, наочною і доступною за рахунок застосування кольору, графіки, анімації, звуку, відеоряду, ігрових форм діяльності. Новий технічний засіб дозволяє оперативно, переконливо й наочно ілюструвати той матеріал, розуміння якого є важкодоступним в умовах традиційного навчання, встановлювати внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки між поняттями та темами курсу, допомагає проводити більш цікаві та переконливі уроки. До того ж, при засвоєнні програмового матеріалу в учнів одночасно працює кілька видів пам'яті, зокрема, слухова й зорова. Як свідчать дослідження психологів, людина запам'ятовує лише 10% від прочитаного, 20% від почутого і 30% від побаченого. Якщо ж вона чує і бачить, то рівень запам'ятовування збільшується до 50%, а якщо чує, бачить і обговорює, то і до 75% [7, с. 214].

Об'єктивна потреба підвищення ефективності навчання призводить до оновлення засобів навчально-виховного процесу та модернізації методик викладання навчальних дисциплін. Але при цьому найважливішою складовою навчального процесу є не комп'ютери, а вчителі, які освоїли методики застосування комп'ютерних технологій, які передбачають оволодіння вчителем певними вміннями та навичками, які свідчать про його володіння комп'ютером. А саме – підготувати персональний комп'ютер до роботи, прочитати перелік програм, запустити необхідну програму на виконання, вміти зберегти інформацію, скористатись принтером. Крім того, дуже важливий так званий людський чинник, а попросту – бажання педагога удосконалити свою фахову діяльність. І, обов'язково, сучасному вчителю для застосування інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях потрібна, насамперед, теоретична підготовка та ознайомлення з дидактичними можливостями мультимедійних засобів навчання, в тому числі:

- урізноманітнення форм подання інформації та типів навчальних завдань;
- широке застосування ігрових прийомів та можливості відтворення фрагмента навчальної діяльності (предметно-змістового, предметно-операційного і рефлексивного);
- активізація навчальної та пізнавальної діяльності учнів, посилення їх ролі як суб'єкта учбової діяльності; посилення мотивації навчання [8, с. 33-34].

Паралельно виникає необхідність у розробці Положення про кабінети де використовуються інформаційно-комунікаційні технології. Відмінність, наприклад, комп'ютерного класу від класу ІКТ полягає не тільки в його призначенні та можливостях, а ще й у тому, що на сьогодні ліцензійних програмно-педагогічних засобів існує недостатня кількість, не для всіх предметів, не для всіх класів і вони не завжди адаптовані до використання на уроках, не завжди відповідають сучасним вимогам до навчання. Для роботи в класі ІКТ тематичних розробок немає взагалі. Тому для проведення заняття в класі ІКТ вчитель не тільки планує хід заняття, а і сам створює відповідні мультимедійні засоби, які будуть застосовані на занятті. Для цього використовуються фрагменти з різноманітних навчальних програм, енциклопедій, відеосюжети, а також за допомогою мережі Internet створюються нові розробки уроків та презентації. Оскільки відстань від учнів до моніторів все ж більша прийнятої, то й розмір зображення, текстового матеріалу відповідно збільшені від стандартного. Тому плануючи свої уроки у такому кабінеті потрібно: визначити тип заняття – засвоєння нових знань, повторення вивченого, узагальнення та систематизація знань. І потрібно пам'ятати, що застосування інформаційно-комунікаційних засобів не повністю замінює методику проведення навчальних занять, але дає змогу урізноманітнити та застосувати ефективніші методичні прийоми, підвищити пізнавальну діяльність учнів, створити сприятливі умови для унаочнення та пояснення навчального матеріалу; вибрати форму навчальної діяльності: фронтальна, колективно-індивідуальна, індивідуальна; визначити переважний вид навчальної діяльності (продуктивна діяльність, спрямована на формування нових знань та компетентнісного підходу до навчання чи продуктивно-репродуктивна діяльність, спрямована на формування умінь, навичок, актуалізацію та закріплення знань); вибір відповідних демонстраційно-моделюючих засобів; написання плану навчального заняття з описанням змісту кожного слайду (звуковий супровід, графічне зображення, використання аудіо– та відеофрагментів, можливостей програми Microsoft Office та Open Office, Microsoft Power Point, Microsoft Excel та програми “Smart Board”).

Під час проведення уроків у кабінетах з використанням інтерактивної чи демонстраційної дошки, використовуючи візуальні і текстові джерела, які є більш яскравими, виразними, а отже, і більш прийнятними для учнів, ми вчителі повинні дотримуватися правил та вимог щодо облаштування та використання класів де проводиться робота з комп'ютерами та мультимедійними пристроями: це і стандарти щодо електромагнітного випромінювання та напруги електричного змінного поля, це і вимоги до оздоблення та освітлення кімнати, щоб уникнути навантаження на зорову систему учня (тому ми періодично маємо виключати проектор під час проведення уроків).

Використовувати та впроваджувати мультимедійні технології в сучасних умовах при вивченні історії, я вважаю, потрібно тоді, де вони дійсно необхідні і тоді, коли вони слугують досягненню тієї мети, яку ставить учитель перед собою та учнями – це і набуття нових компетенцій, розвиток зорово-образного мислення, розвиток загальної ерудиції та знань, культури мовлення та спілкування.

Обов'язково потрібно враховувати вікові та психологічні особливості учнів, організовувати різні форми проведення пізнавальної діяльності учнів, надавати учням і вчити їх обирати інформацію, використовуючи різні джерела. Мотивувати учнів до діяльності.

Також ми не повинні забувати і про міжпредметні зв'язки, наприклад, тема культури епохи Відродження, як ніяка інша використовується та переплітається і з зарубіжною літературою, і з образотворчим мистецтвом, і з художньою культурою.

Застосування комп'ютера у навчальному процесі створює умови для якомога повнішого використання психофізіологічних особливостей сприйняття, дозволяє активніше залучати учнів до інтенсивної творчої діяльності, до оволодіння методами наукового пізнання, вчить їх самостійно набувати знання і, таким чином, стимулює їх розумову та пізнавальну діяльність.

Отже, комп'ютерне навчання та використання засобів мультимедіа, організоване у класах, обладнаних відповідним чином, може стати джерелом нових можливостей щодо активації всього навчально-виховного процесу, одним із ефективних засобів виховання та розвитку пізнавальної самостійності учнів та позитивної мотивації до навчання.

Сьогодні рівень інформованості учнів дуже високий. Тому стає важливим навчити дитину використовувати сфери комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій у такому обсязі, який дозволить їй:

- сформувати необхідний світогляд і певну інформаційну культуру;
- використовувати отримані знання, уміння і навички безпосередньо в повсякденному житті;
- накопичити власний практичний досвід, який стане підґрунтям для подальшого вибору професійної діяльності й самореалізації молодого фахівця в інформаційному просторі сучасного суспільства.
- комп'ютер сприяє формуванню в учнів умінь рефлексії своєї діяльності. Він дозволяє їм наочно побачити результат своїх дій [5, с. 199-200].

Але слід зауважити, й певні негативні моменти необґрунтованого використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі. Так, довготривала робота з комп'ютером погано впливає на зір або навіть призводить до розладу нервової системи. Комп'ютеризоване навчання не розвиває в учнів здатності чітко й ясно висловлювати свої думки, істотно обмежує можливості усного мовлення. Тому слід знаходити оптимальне поєднання інформаційних і традиційних технологій навчання. Такий комплексний підхід дозволить: стимулювати навчальний процес, інтенсифікувати подання учням недостаючих обсягів інформації; забезпечити якісне практичне застосування теоретичних знань з навчальних дисциплін; активізувати самостійну діяльність учнів у навчальному процесі, підвищити ефективність та якість засвоєння ними знань, умінь, навичок; розширити сферу їхньої самостійної діяльності та підвищити рівень пізнавальної самостійності учнів.

Практика викладання історії в школі виявила специфіку застосування мультимедійних технологій у пропедевтичному та систематичному курсі історії. Так, у дітей середньої ланки (5-7 класи) відповідно до їхніх вікових особливостей ефективність засвоєння навчального матеріалу певною мірою залежить від візуалізації отримуваної інформації. Дітям цього віку більше подобається розглядати ілюстрації, ніж читати сам текст. До того ж, концентрування уваги на окремому предметі чи явищі – нестійке і швидкоплинне. А це означає, що навчальні мультимедійні програми для учнів цієї вікової категорії варто будувати на основі візуальної інформації (добір ілюстрацій, використання кіно– та відеофрагментів, застосування анімації) у поєднанні з текстом.

Власний досвід показав, що уроки, проведені з використанням мультимедіа, найбільш ефективні у навчальному процесі. Застосування мультимедійних технологій у пропедевтичному курсі історії сприяє глибокому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку образного мислення, творчої уяви, зв'язного мовлення, формуванню логічного та аналітичного мислення, прищеплення інтересу до історії.

Самостійна робота, яка виконується учнями після демонстрації прийомів учителем, носить характер наслідування. Вона не розвиває самостійності в цілому, але має важливе значення для формування найбільш важливих навичок і вмінь, більш високої форми самостійності, при якій учні здатні розробляти та застосовувати свої методи розв'язання задач навчального характеру.

Використання мультимедійних програм у систематичному курсі теж має певну специфіку. По-перше, слід враховувати, що в учнів 8-9 класів та старшокласників різна мотивація у навчанні. Підлітки 13-15 років працюють, як правило, заради отримання оцінки, а юнаки й дівчата 16-17 років умотивовують отримані знання майбутнім їх застосуванням – чи для успішного складання іспитів, чи для подальшого навчання або обраного фаху, чи для загального розвитку. По-друге, психолого-вікові особливості школярів 8-9-х та 10-11-х класів зумовлюють відмінності у сприйнятті навчального матеріалу.

Якщо у навчанні дітей середнього підліткового віку ще доцільно використовувати ігрові форми із широким використанням наочності, то для старших підлітків варто обирати інтелектуальні форми навчання. Ефективність засвоєння учнями деяких тем залежить від візуалізації навчального матеріалу. З допомогою програмно-педагогічних засобів та мережі Інтернет можна здійснити віртуальну екскурсію до музеїв і культурних центрів світу, знайомитися із надбанням людства у вигляді віртуальних картин, скульптур, будівель, предметів мистецтва. Приміром, тема 8 класу “Культура Західної Європи XVI – першої половини XVII ст.” запам'ятовується восьмикласникам завдяки віртуальному відвідуванню найкращих світових музеїв: Ермітажу, Лувру та утворенню своїх мініпроектів з обраних розділів до цієї теми. Це дійсно виявилася вдала спроба опанувати цю тему. Демонстрація експонатів, репродукцій картин та скульптур видатних художників епохи Відродження підсилює сприйняття учнями оглядової теми, насичує знаннями, розширює їхній світогляд, збагачує духовно, підвищує їхній культурно-освітній рівень.

Необхідно відзначити взаємозв'язок та взаємовплив мультимедіа та інших педагогічних технологій, зокрема, інтерактивної та проектної. Приміром, для того, щоб за темою підготувати невеличку презентацію (в програмі Power Point), або ж дібрати до неї ілюстрований чи текстовий матеріал, продумати дизайн майбутньої презентації, учню необхідно звернутися не до одного джерела, відібрати потрібну інформацію, лаконічно розмістити її на слайді та естетично оформити. Звісно, учням буде цікаво побачити власний “продукт”, почути відгуки про нього. На певному етапі виникає змагання – хто створить кращу презентацію. Так виникає співпраця й діалог у стосунках учителя та учнів між собою. Публічний захист презентації – це не тільки звіт про проведену роботу, а й збагачення досвідом, набутим у процесі створення проекту, обмін думками та цікавими знахідками, інтерактивне спілкування й високоякісне засвоєння навчального матеріалу.

Завдяки використанню та впровадженню у школі інформаційно-комунікаційних технологій відбуваються суттєві зміни в навчальному процесі, в центрі якого знаходиться особистість учня, а головною метою стає розвиток інтелектуальних і творчих здібностей школярів, їхньої пізнавальної самостійності, усвідомлення моральних цінностей, що дають їм змогу стати здатними до самореалізації, самостійного мислення, ухвалення важливих рішень, вміння працювати над розв'язанням важливих життєвих проблем; змінюється в цьому процесі і роль вчителя – він стає координатором, партнером, співавтором і консультантом.

Використана література:

1. Про національну доктрину розвитку освіти / Указ Президента України від 17.04.2002 р., № 347 // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 4-6.

2. Концепція інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів, комп'ютеризації сільських шкіл // Комп'ютер в школі та сім'ї. – 2001. – № 4. – С. 3-12.
3. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А. С. К., 2002. – С. 164-165.
4. Вербицька П. Вчителі історії та суспільних дисциплін у добу змін // Доба – 2005. – № 2 (14). – С. 6-11.
5. Корнієнко М. М. Телекомунікаційні технології в навчально-виховному процесі закладів освіти // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2004. – № 3. – С. 14-16.
6. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2006. – 200 с.
7. Баханов К. Традиції та інновації в навчанні історії в школі : дидактичний словник-довідник. – Запоріжжя : Просвіта, 2002.
8. Іщенко О. А. Передумови й проблеми застосування нових інформаційних технологій при викладанні суспільно-гуманітарних дисциплін // Коледжанин. – 2002. – № 3. – С. 33-34.

А н н о т а ц и я

В статье рассмотрены особенности преподавания курса всемирной истории при использовании информационно-коммуникационных технологий и определена роль мультимедийных и компьютерных технологий в процессе обучения.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), мультимедийные технологии, компьютерные технологии.

A n n o t a t i o n

The peculiarities of teaching the World History course while using information and communication technologies have been exposed and the role of multimedia technologies application during educational process has been determined in the article.

Keywords: information and communication technologies, multimedia technologies, computer technologies.

Бойко Н. І.

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

ДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА З ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається система дидактичних і методичних основ проектування електронного підручника для організації ефективної самостійної роботи студентів з вивчення ділової української мови.

Ключові слова: електронний підручник, ділова українська мова, самостійна робота студентів, гіпертекст, інформаційно-комунікаційні технології.

Інтенсивний розвиток міжнародних зв'язків України як суверенної держави зумовлює соціальне замовлення суспільства на підготовку фахівців, здатних використовувати українську ділову мову для вирішення професійних завдань. Високий рівень володіння діловою англійською мовою стає необхідною складовою професійної компетенції сучасного менеджера. Проте, випускники вищих навчальних закладів (ВНЗ), що готують фахівців із бізнесу та менеджменту, в більшості, не володіють тим рівнем ділової української мови, який дозволить їм впевнено залучатися до міжнародного співробітництва.

Розв'язання проблеми ефективного оволодіння професійно спрямованою українською мовою (УМ) викликає необхідність організації самостійної роботи студента (СРС), яка здійснюється, як вважає І. О. Зимня, в найбільш раціональний час, і контролюється ним самим